

ingediend op **1346** (2021-2022) – Nr. 2
20 juni 2023 (2022-2023)

Verslag van de hoorzitting

namens de Commissie voor Welzijn,
Volksgezondheid, Gezin en Armoedebestrijding
uitgebracht door Ann De Martelaer

over de conceptnota voor nieuwe regelgeving

van Katrien Schryvers, Maaïke De Rudder, Sofie Mertens,
Vera Jans, Joke Schauvliege en Loes Vandromme

over het ondersteunen van lokale besturen
bij het uitwerken van een beter aangepast,
proactief mantelzorgbeleid

Documenten in het dossier:

1346 (2021-2022) – Nr. 1: Conceptnota voor nieuwe regelgeving

Samenstelling van de Commissie voor Welzijn, Volksgezondheid, Gezin en Armoedebestrijding:

Voorzitter: Stefaan Sintobin.

Vaste leden:

Koen Daniëls, Veerle Geerinckx, Elke Sleurs, Tine van der Vloet, Katja Verheyen;

Immanuel De Reuse, Stefaan Sintobin, Suzy Wouters;

Maike De Rudder, Katrien Schryvers;

Freya Saeys, Maurits Vande Reyde;

Ann De Martelaer, Jeremie Vaneeckhout;

Freya Van den Bossche.

Plaatsvervangers:

Allessia Claes, Freya Perdaens, Sarah Smeyers, Annabel Tavernier, Jeroen Tiebout;

Yves Buysse, Ilse Malfroot, Frieda Verougstraete-Deschacht;

Vera Jans, Kurt Vanryckeghem;

Gweny De Vroe, Emmily Talpe;

Johan Danen, Celia Groothedde;

Conner Rousseau.

Toegevoegde leden:

Lise Vandecasteele.

INHOUD

1.	Uiteenzetting door Naomi De Bruyne, coördinator van het Steunpunt Mantelzorg	4
1.1.	Ondersteuningsnoden	4
1.2.	Gegevensdeling als middel om ondersteuning te faciliteren?	4
1.3.	Lokale ondersteuning voor mantelzorgers	5
1.4.	Jonge mantelzorgers	6
1.5.	Besluit	7
2.	Uiteenzetting door Tine De Vriendt, diensthoofd Zorg en gezondheid, en Sam Vanhuynegem, stafmedewerker Ouderenbeleid, VVSG	7
2.1.	Lokaal mantelzorgbeleid	7
2.2.	Pijlers van het lokaal mantelzorgbeleid	7
2.3.	Reflectie en aanbevelingen	8
2.4.	Besluit	8
3.	Uiteenzetting door Johan Tourné, directeur van Samana	8
3.1.	Positief	8
3.2.	Mantelzorg: werk van vele handen	9
3.3.	Rol en belang van het lokale niveau	9
3.4.	Gemeentelijke mantelzorgpremie	9
3.5.	Jonge mantelzorgers	10
3.6.	Conclusie	10
4.	Uiteenzetting door Justine Rooze, beleidsmedewerker ouderenzorg Vlaamse Ouderenraad	10
4.1.	Algemene appreciatie	10
4.2.	Twee vragen bij de voorstellen	10
4.3.	Samengevat	12
5.	Vragen van de leden	13
5.1.	Vragen van Katrien Schryvers	13
5.2.	Vragen van Koen Daniëls	13
5.3.	Vragen van Hannes Anaf	14
5.4.	Vragen van Ann De Martelaer	14
5.5.	Vragen van Immanuel De Reuse	15
6.	Antwoorden van Naomi De Bruyne	15
7.	Antwoorden van de VVSG	16
8.	Antwoorden van Johan Tourné	16
9.	Antwoorden van Justine Rooze	17
10.	Replieken	17
	Gebruikte afkortingen	19
	Bijlagen: zie de dossierpagina van dit document op www.vlaamsparlement.be	

Op woensdag 10 mei 2023 hield de Commissie voor Welzijn, Volksgezondheid, Gezin en Armoedebestrijding een hoorzitting over de conceptnota voor nieuwe regelgeving over het ondersteunen van lokale besturen bij het uitwerken van een beter aangepast, proactief mantelzorgbeleid.

De commissie hoorde de volgende sprekers:

- Naomi De Bruyne, coördinator Steunpunt Mantelzorg;
- Tine De Vriendt, diensthoofd Zorg en Gezondheid VVSG;
- Sam Vanhuynegem, stafmedewerker Ouderenbeleid VVSG;
- Johan Tourné, directeur Samana; en
- Justine Rooze, beleidsmedewerker Ouderenzorg Vlaamse Ouderenraad.

De presentaties zijn terug te vinden op de [dossierpagina](https://www.vlaamsparlement.be) van dit document op www.vlaamsparlement.be.

1. Uiteenzetting door Naomi De Bruyne, coördinator van het Steunpunt Mantelzorg

1.1. Ondersteuningsnoden

Naomi De Bruyne zegt dat het Steunpunt Mantelzorg een vereniging is voor mantelzorgers en mensen met een zorgvraag, en brengt de visie van de organisatie onder de titel 'Bouwstenen voor lokale ondersteuning van mantelzorgers', gebaseerd op een vorming voor lokale besturen over hoe die een mantelzorgbeleid kunnen uitwerken.

Het citaat van een mantelzorger op slide 3 toont aan dat er heel wat ondersteuningsnoden voor mantelzorgers zijn. In onderzoek en praktijkervaring komen een aantal noden telkens naar voren: financiële ondersteuning, emotionele ondersteuning, erkenning en waardering, informatie die op een toegankelijke manier gebracht wordt, combinatie met andere taken en rollen in de maatschappij, en kwaliteitsvolle, betaalbare en flexibele professionele zorg. Deze noden wisselen naargelang de persoon en de lokale context, maar gelden altijd in meer of mindere mate.

Lokale besturen kunnen een belangrijke rol innemen om bepaalde aspecten daarvan in te vullen. Al moet er wel vooral afstemming zijn tussen de verschillende niveaus. Elk niveau heeft zijn rol te spelen. Voor de combinatie van werk en mantelzorg is het federale niveau nodig en als het gaat over kwaliteitsvolle, professionele (thuis)zorg, is het Vlaamse niveau nodig. De afstemming tussen de verschillende niveaus en de uitbouw van degelijke ondersteuning op die verschillende niveaus zijn belangrijk. Het is belangrijk dat de lokale besturen lokale netwerken opzetten met relevante partners om die lokale ondersteuning te realiseren.

1.2. Gegevensdeling als middel om ondersteuning te faciliteren?

Gegevensdeling is belangrijk om automatische rechtentoekenning te realiseren. Dat is een jarenlang strijdpunt van de erkende mantelzorgverenigingen. Opdat mensen automatisch of op een gemakkelijke manier hun rechten zouden verwerven moeten de verschillende niveaus gegevens delen. Dat biedt alleen maar kansen om mensen proactief bewust te maken van het feit dat er een ondersteuningsaanbod is, niet alleen lokaal maar ook op Vlaams en federaal niveau, en om de rechtentoekenning te verbeteren. Ook het besluit van de Vlaamse Regering over het GBO en de gegevensdeling die daardoor plaatsvindt, biedt kansen.

Wie dat verder uitwerkt, moet ervoor zorgen dat het duidelijk is waarvoor de gegevens worden gebruikt. Naomi De Bruyne bekijkt dat vooral vanuit het standpunt van de mantelzorgers. Wie op Vlaams of federaal niveau een tegemoetkoming aanvraagt en plots van de gemeente informatie ontvangt, kan dat niet plaatsen. Het

is belangrijk om te weten dat het ene niveau informatie doorgeeft aan het andere en dat men dat ook kan weigeren. Informed consent is niet alleen belangrijk voor de GDPR maar ook als mens. Niemand krijgt graag informatie in de brievenbus waarvoor hij geen toestemming heeft gegeven.

Volgens Naomi De Bruyne is gegevensdeling alleen maar interessant als er data-kwaliteit is. Er is nog een hiaat want de voorgestelde data, de registratie van mantelzorgers bij het zorgbudget voor zwaar zorgbehoevenden of het mantelzorgstatuut, zijn niet volledig. Daar zit veel niet-bekende informatie in. Het mantelzorgstatuut is maar door weinig mensen aangevraagd. Over heel België gaat het nog niet over 30.000 mensen, terwijl volgens de studie 'Informeel zorg' van 2021 een op drie Vlamingen mantelzorg verleent. Er is nog een weg te gaan om de data volledig te maken zodat lokale besturen er iets mee kunnen doen.

Wie naar de Vlaamse sociale bescherming en de registratie bij het zorgbudget kijkt, merkt dat ziekenfondsen vaak maar één contactpersoon of één mantelzorger registreren. Vaak zit daar evenwel een netwerk van mensen naast. Stel dat een oudere het zorgbudget krijgt en er zijn drie kinderen, dan registreert het ziekenfonds één kind maar de twee andere niet. Als men kijkt naar de proactieve rechtenverkenning en proactieve lokale ondersteuning, is het jammer dat men die mensen dan niet mee heeft omdat ze niet geregistreerd zijn. Als men kijkt naar de gegevensuitwisseling, moet er gewerkt worden aan de kwaliteit van de data bij de bronnen. Nog interessanter is het om in de twee richtingen data uit te wisselen zodat mensen die op lokaal niveau proactief bereikt worden, op andere manieren ook worden toegeleid naar het zorgbudget en het mantelzorgstatuut. De kennis daarover is niet bij iedereen aanwezig. Bij kwetsbare groepen is er onderbescherming.

Het voorgaande staat volgens Naomi De Bruyne haaks op de doelstelling. Als men proactief mensen wil bereiken, maar dat gebeurt niet kwaliteitsvol en onvolledig, dan zal men de doelstelling niet bereiken.

Naomi De Bruyne wijst erop dat er nog heel wat andere data zijn. Naast het VAPH houdt ook de RVA gegevens bij, bijvoorbeeld van mensen die verlofsystemen opnemen. Heel wat van die mensen weten niet dat ze mantelzorger zijn en dat daar een bepaald aanbod aan vasthangt. Ook hier liggen er nog kansen om mensen proactief te benaderen en toe te leiden tot het aanbod.

Het Steunpunt Mantelzorg ziet een belangrijke rol voor de lokale besturen. Een belangrijke regierol is ontsluiting van en toeleiding naar het aanbod op een neutrale manier. Het Steunpunt Mantelzorg gelooft erg in lokale activiteiten die bij mensen georganiseerd worden om lokaal te verbinden, te informeren, te waarderen en te versterken.

1.3. Lokale ondersteuning voor mantelzorgers

Gegevens worden uitgewisseld met het oog op een bepaalde ondersteuning, zoals bijvoorbeeld een gemeentelijke mantelzorgpremie. Naomi De Bruyne verwijst naar het onderzoek van de provincie Oost-Vlaanderen in samenwerking met HOGENT over de lokale netwerken die worden opgebouwd, en waarbij de verschillende niveaus worden geïdentificeerd. Het lokale niveau, niet alleen het bestuur maar ook de lokale netwerken met allerlei relevante partners, moet daarop inzetten. Daarbij is erkennen belangrijk. Dat gaat over het sensibiliseren, herkennen en waarderen van mensen.

Lokale besturen kunnen een rol spelen in het zoeken naar mantelzorgers die nog niet erkend zijn of zichzelf niet als mantelzorger herkennen. Gemeenteblad of parochieblad zijn voorbeelden van kanalen om mantelzorg in beeld te brengen op lokaal niveau en mensen toe te leiden naar het juiste aanbod. Proactief mantelzorgers

bereiken, is meer dan alleen gegevensuitwisseling met het Vlaamse en het federale niveau. In Brugge organiseert het Steunpunt Mantelzorg samen met heel wat organisaties elk jaar een gedichtenwandeling. Gedichten over mantelzorg in het straatbeeld brengen, illustreert wat mantelzorg teweegbrengt voor zorgbehoevenden, mantelzorgers en professionals.

De mantelzorgpremie is een manier om mantelzorgers te identificeren, registreren en erkennen. Bij heel wat mensen leeft er onvrede omdat er zoveel diversiteit is in het bedrag, de voorwaarden, de toekenningprocedure enzovoort. Het Steunpunt Mantelzorg pleit voor meer afstemming tussen de gemeenten, zeker als zij een samenwerkingsverband hebben, en suggereert om mensen die net niet in aanmerking komen voor het zorgbudget op Vlaams niveau, een mantelzorgpremie te geven op gemeentelijk niveau zodat gemeenten een groep kunnen bereiken die misschien in de toekomst het zorgbudget moet krijgen.

Informeren is belangrijk voor gemeenten. Daar zijn veel opties voor. Het Steunpunt Mantelzorg kan dat alleen maar ondersteunen. Hier gaat het over de regierol, namelijk mensen toeleiden naar het juiste aanbod op het juiste moment. Het is ook belangrijk om aan het Vlaamse en het federale niveau te signaleren wat er op lokaal niveau leeft bij mantelzorgers en welke problemen er zijn, zowel collectief als individueel.

Mantelzorgers voelen zich vaak niet ondersteund. Het is aan de lokale besturen om de ondersteuningsnetwerken mee uit te bouwen. Doorverwijzen is een belangrijk aspect en het Steunpunt Mantelzorg ziet een grote rol in het GBO. Het is een gemiste kans dat de GBO-proefprojecten mantelzorgers niet als prioritaire doelgroep hebben gedefinieerd omdat voor hen immers een cruciale rol is weggelegd.

Mantelzorgers in verbinding brengen met elkaar zodat zij op verhaal kunnen komen, is belangrijk. Op dit punt vervullen de lokale besturen een faciliterende rol, samen met mantelzorgverenigingen, familiegroepen en andere organisaties. Er is ook een duidelijke link met Zorgzame Buurten of buurtprojecten.

1.4. Jonge mantelzorgers

Veel lokale besturen leggen het mantelzorgbeleid bij de dienst die ook het ouderenbeleid regelt, maar mantelzorgers zijn niet alleen oudere mensen. Men moet de vraag stellen waar men de ondersteuning van mantelzorgers legt en hoe men ervoor zorgt dat de diversiteit aan mantelzorgers wordt meegenomen. Dezelfde bedenking geldt ook voor de gegevens van de Vlaamse sociale bescherming, waar vooral oudere mantelzorgers geregistreerd staan. De min 18-jarigen zijn daar vaak niet in opgenomen.

In de conceptnota staat een deel over jonge mantelzorgers waar het Steunpunt Mantelzorg projecten rond heeft. Het Vlaams mantelzorgplan 2022-2024 zet in op het sensibiliseren van jonge mantelzorgers, waarbij men kijkt naar een campagneweek over jonge mantelzorgers in sociale media en een communicatiepakket voor scholen en hogeronderwijsinstellingen. Lokale besturen kunnen het Steunpunt Mantelzorg in verbinding brengen met de scholen die daarop willen inzetten. Men probeert ook de LOP's te betrekken.

Wat betreft de ondersteuning in het onderwijs, wil men focussen op het middelbaar onderwijs en het hoger onderwijs. Daarvoor werkt men samen met heel wat actoren. Het Steunpunt Mantelzorg en Samana vervullen een trekkersrol. Heel wat stakeholders uit het onderwijs zullen hen wegwijzen in de terminologie van de onderwijssector. De lokale besturen hebben hierbij ook een belangrijke rol om dit uit te dragen.

1.5. Besluit

Naomi De Bruyne staat positief tegenover de conceptnota, maar wel met een aantal aandachtspunten ten aanzien van de datakwaliteit, de correctheid van gegevens en het meenemen van alle mantelzorgers. Het gaat niet alleen om degenen die al geregistreerd zijn en weten dat ze mantelzorger zijn maar ook om de mensen die nog niet weten dat ze mantelzorger zijn.

2. Uiteenzetting door Tine De Vriendt, diensthoofd Zorg en Gezondheid, en Sam Vanhuynegem, stafmedewerker Ouderenbeleid, VVSG

2.1. Lokaal mantelzorgbeleid

Tine De Vriendt schetst dat lokale besturen een regierol spelen in het lokale sociale beleid, de vermaatschappelijking van de zorg en de ondersteuning van de mantelzorger. Hun sterkte is nabijheid en afstemming op lokale noden en kansen maar ook op lokale krachten en organisaties. Daar wordt de link gelegd met de Zorgzame Buurten, waarvoor heel wat projecten zijn opgezet samen met lokale dienstencentra, verenigingen en dergelijke meer. Partners kijken samen met de buurt welke noden er zijn en hoe men de beste ondersteuning kan bieden. Een andere sterkte is de samenwerking met alle partners, waarbij men met alle netwerken in verbinding treedt om de noden het beste in te vullen.

2.2. Pijlers van het lokaal mantelzorgbeleid

Sam Vanhuynegem licht toe hoe lokale besturen het mantelzorgbeleid kunnen invullen. Het mantelzorgbeleid rust op vier pijlers: vinden en bereiken, versterken, verlichten en verbinden van de groep mantelzorgers.

Voor vinden en bereiken is een buurtanalyse belangrijk, waarbij het lokaal bestuur de zorg en de leefplekken van mantelzorgers in kaart moet brengen, moet zorgen dat de interne dienst van de lokale besturen aangepast zijn aan het vinden en bereiken van de mantelzorgers en ten slotte moet nagaan wat er al goed loopt, waar hiaten zitten en waar in de toekomst aan kan worden gewerkt. Daarnaast is het aangaan van partnerschappen nodig: kijken welke partners in het bestaande aanbod al mee op de kar zijn gesprongen en welke nog een rol kunnen spelen in het vinden en bereiken van de doelgroep. Dat gebeurt samen met het sensibiliseren en informeren, waarbij medewerkers van lokale besturen opgeleid worden om de (vroeg)detectie van mantelzorgers mee op te nemen, ook door het bevorderen van de toeleiding naar verdere professionele dienstverlening.

Versterken van mantelzorgers is cruciaal, en daarbij staan de eigen regie en keuzemogelijkheden altijd voorop. Het detecteren van de noden gaat ook over het in kaart brengen van en inspelen op de vragen van de mantelzorgers, los van de zorgvraag. Belangrijk hierbij is dat de draagkracht van de mantelzorgers zal worden verhoogd door ze te coachen en op lokaal niveau het aanbod aan te passen zodat er proactief en gestructureerd op kan worden ingespeeld. Om hun positie te versterken via participatie is de VVSG er voorstander van om mantelzorgers actief te betrekken in het lokale mantelzorgbeleid en hun inspraak te geven in hoe het beleid moet worden uitgewerkt.

Om de mantelzorg te verlichten moet ernaar worden gestreefd om draaglast en draagkracht in evenwicht te brengen. Verder is het belangrijk om dreigende overbelasting te detecteren en in te spelen op andere punten, zoals versterking. Het faciliteren van vorming en het voldoende aanreiken van informatie over het bestaande aanbod van lokale initiatieven is hierbij van belang.

Mantelzorgers onderling verbinden of in contact brengen met de juiste personen in het lokaal bestuur en andere professionele en informele partners, kan bijvoorbeeld

door mantelzorgcafés te organiseren. Ze worden als een veilige ontmoetingsplek ervaren, waar op een laagdrempelige manier ervaring kan worden uitgewisseld.

2.3. Reflectie en aanbevelingen

Tine De Vriendt wijst op het belang om maximaal naar automatische rechtentoe-kenning te streven. Het lokale gezinsbeleid is daar een goed voorbeeld van. Ook de juridische basis voor gegevensuitwisseling is belangrijk: wat betekent dat voor de mantelzorgers en is alles goed geregeld? Deze informatie vindt men niet bij één bron. Het zit bij de ziekenfondsen, de zorgkassen, het GBO, allerlei informele partners, eerstelijnsdiensten, RVA enzovoort. Men moet overal informatie sprokkelen, wat het complexer maakt in vergelijking met de gezinstoeslagen.

Tine De Vriendt brengt het voorbeeld van het lokale gezinsbeleid, waarover de VVSG een webinar heeft georganiseerd. Hiervoor is een juridische basis gecreëerd, waarbij er telkens een samenwerkingsovereenkomst of -protocol wordt opgemaakt over het doel waarvoor gegevens worden opgevraagd. Dat is niet één juridische aanpassing in de regelgeving maar telkens een aparte overeenkomst om te kijken welke gegevens een lokaal bestuur in het kader van een proactief gezinsbeleid wil verkrijgen. Dat kan gaan over gegevens over pleegzorgers voor een geboortepremie. Het gaat zo ver dat lokale besturen betaalgegevens krijgen om de geboortepremie toe te kennen en zo naar automatische rechten te gaan. Het kan gaan om gerichte dienstverlening zoals aankoop van schoolmateriaal of huiswerkbegeleiding zodat lokale besturen proactief kunnen werken. Het zou interessant zijn om te onderzoeken op welke manier dat voor betere ondersteuning van mantelzorgers kan zorgen. Er is geen pasklare oplossing om dat rechtstreeks uit een databank te halen maar het is belangrijk om te kijken hoe men – vooral jonge – mantelzorgers breder kan bereiken. Voor jonge mantelzorgers is sensibilisering op school belangrijk. De VVSG is te rade gegaan bij OVSG maar daarnaast kunnen ook jeugdwerkers, jeugthuizen en OverKophuizen sensibiliseren. Er moet worden onderzocht of men met hen informatie kan delen of het aanbod bekendmaken om jonge mantelzorgers te bereiken.

2.4. Besluit

Tine De Vriendt besluit dat lokale besturen inzetten op een proactief mantelzorg-beleid, in samenwerking met lokale partners. Gegevensdeling kan een belangrijk instrument zijn om nog productiever te werken. Daarvoor moet er een juridische basis en een gecoördineerd beleid met alle niveaus zijn, naast een geïntegreerd mantelzorgbeleid. Er staan veel zaken in het Vlaams Mantelzorgerplan 2022-2024 om op die manier de ondersteuning te verbeteren.

3. Uiteenzetting door Johan Tourné, directeur van Samana

3.1. Positief

Johan Tourné is tevreden over een conceptnota over mantelzorg te kunnen praten want alle aandacht die naar mantelzorgers gaat, juicht hij toe. Elk initiatief dat inzet op een goed evenwicht tussen draagkracht en draaglast van mantelzorgers is van belang. Het gaat erom de draagkracht te versterken en in te zetten op de mantelzorgers zelf, en tegelijk goede ondersteuning te geven voor de draaglast, waarbij de lokale overheid een belangrijke rol kan spelen. Ook positief is het uitgangspunt om de ondersteuning van mantelzorgers zo lokaal en nabij mogelijk te organiseren.

Johan Tourné denkt niet dat het alleen een opdracht is voor de lokale besturen. Het moet in samenwerking met veel lokale actoren en de verschillende beleids-niveaus gebeuren. Daarin moet het lokaal bestuur een belangrijke maar niet de enige rol hebben.

3.2. Mantelzorg: werk van vele handen

Mantelzorg is een werk van vele handen. De getallen die in de conceptnota staan, liggen in realiteit nog hoger. Het is belangrijk voor de werking van mantelzorgverenigingen om alle inzet te waarderen en te honoreren. Al die handen zijn nodig, hoeveel of weinig werk de mantelzorgers ook op zich nemen. Men wil er waakzaam voor zijn dat mantelzorgers niet worden vergeten. Het is een grote uitdaging om de zorg in Vlaanderen georganiseerd te krijgen. Als men iedereen daarrond mobiliseert, is dat winst voor de zorgbehoevenden, want het is hun absolute wil om zo lang mogelijk thuis te blijven. Ervoor zorgen dat de mantelzorger het lang kan volhouden, is ook een belangrijke ondersteuning. Puur economisch bekeken is het een winsituatie voor de samenleving om het professionaliseren van de zorg zo lang mogelijk uit te stellen.

Daarom is de ondersteuning op maat belangrijk. Samana is geen grote fan van een mantelzorgstatuut omdat het vaak een uitsluitend mechanisme is. Men trekt de lijnen vaak te rechtlijnig. Het is belangrijk om de 600.000 mantelzorgers die volgens Samana in Vlaanderen actief zijn, op maat en op een goede manier te steunen. Een werkende mantelzorger moet op een andere manier worden ondersteund dan een jonge mantelzorger of een partner van een oude zorgbehoevende persoon. De scope van de conceptnota om te werken met wie in de Vlaamse sociale bescherming of in de zorgverzekering is geregistreerd, is een goede stap maar te uitsluitend. Dat zijn mantelzorgers van zwaar zorgbehoevende mensen. Het sluit te veel mensen uit hoewel dat kansen geeft om een bepaalde groep mee te nemen en ondersteuning te bieden.

Registratie van mantelzorg is een heikel punt in de Vlaamse sociale bescherming. Samana is gelinkt aan een zorgkas, waarmee het een samenwerkingsakkoord heeft. Samana stuurt alle beginnende mantelzorgers die in de zorgkas zijn geregistreerd, een infobundel. Zo worden er op jaarbasis 10.000 infobundels gestuurd naar nieuwe geregistreerde mantelzorgers. Samana merkt dat mantelzorgers vaak niet weten dat ze mantelzorger zijn. De registratie van mantelzorgers is niet sluitend. De mantelzorgers moeten beter in kaart gebracht worden. Op de infobundel, waarin gevraagd wordt om te laten weten wanneer men steun nodig heeft, is er een responsgraad van 6 procent.

3.3. Rol en belang van het lokale niveau

In gesprekken met mantelzorgers komen ondersteunende en toegankelijke thuiszorgdiensten om de draagkracht te versterken als eerste noden naar voren. In gesprekken met lokale overheden komt naar voren dat het belangrijkste voor mantelzorgers is dat er een goed ondersteuningsbeleid is, naast goede diensten, goede warme maaltijden en een poetsdienst.

Johan Tourné vindt sensibilisering ook belangrijk omdat veel mantelzorgers niet weten dat ze het zijn. Op het terrein zijn er veel actoren actief, waardoor er goede samenwerking en coördinatie moet worden georganiseerd. Waar er hiaten zijn, moet de lokale overheid zelf initiatiefnemer zijn.

Verder moet het lokale niveau ook een proactief beleid voeren in rechtentoekenning en niet door de mantelzorger naar hen te laten komen maar door zelf naar de mantelzorger toe te stappen. In de psychosociale ondersteuning ligt een enorme opdracht in het bundelen van de krachten.

3.4. Gemeentelijke mantelzorgpremie

Samana is een groot voorstander van de gemeentelijke mantelzorgpremie en heeft mee aan de kar getrokken. 75 procent van de Vlaamse gemeenten heeft een

mantelzorgpremie. Samana droomt van een uniforme premie. Een mantelzorgpremie toont de intentie van een lokaal bestuur om iets te doen voor mantelzorg, daarin te investeren en middelen in te zetten. De mantelzorgpremie is geen verloning maar eerder een waardering voor de mantelzorger, om hem een gezicht te geven in de gemeente en ermee te connecteren. Het bedrag en de voorwaarden van een premie zijn ondergeschikt. Vragen daarover staan op nummer twee bij de vragen die Samana binnenkrijgt. Het leeft in de geesten van mantelzorgers. Daar ligt een sleutel om aan mantelzorgbeleid te doen. De lokale overheid kan zelf klemtonen leggen met de criteria. Een mantelzorgpremie moet eenvoudig zijn, vlot toegankelijk en moet rechtstreeks naar de mantelzorger gaan.

3.5. Jonge mantelzorgers

Johan Tourné is tevreden dat de conceptnota aandacht besteedt aan jonge mantelzorgers. Het is een onderbelichte maar belangrijke groep. Ook hier is sensibiliseren en vindplaatsgericht werken belangrijk. Men heeft al wat positieve ervaring met werken in scholen. Hij vindt het frappant dat 50 procent van de leerkrachten in het middelbaar onderwijs niet weten welke leerlingen mantelzorger zijn, laat staan dat ze er rekening mee houden. Men kan ook inzetten op jeugdorganisaties en dergelijke. De lokale overheid kan een facilitator en stimulator zijn om mensen mee te krijgen. Ondersteunende maatregelen op maat zijn op hun plaats.

3.6. Conclusie

Johan Tourné concludeert dat het delen van gegevens met lokale besturen een sleutel kan zijn om een lokaal en ondersteunend mantelzorgbeleid uit te tekenen en uit te voeren. De noden zijn groot en men kan niet weggijken van de obstakels, onder meer inzake privacy. Men kan beter vandaag dan morgen sterker inzetten op alles wat op lokaal niveau op het gebied van mantelzorg kan gebeuren. De spreker hoopt dat de conceptnota een aanzet kan geven om daarover na te denken en er verder werk van te maken.

4. Uiteenzetting door Justine Rooze, beleidsmedewerker ouderenzorg Vlaamse Ouderenraad

4.1. Algemene appreciatie

Justine Rooze zegt dat veel mantelzorgers de zorgtaken die ze opnemen als vanzelfsprekend beschouwen. Ze zijn daar vaak ingerold en nemen die taken met veel liefde op, maar na verloop van tijd wegen die zorgtaken zwaar. Gesprekken met mantelzorgers naar aanleiding van het advies bij het Vlaams mantelzorgplan 2022-2024 dat in 2022 werd gepubliceerd, leren hoe mantelzorgers worstelen met twijfels en ondersteuning missen.

De Vlaamse Ouderenraad waardeert alle initiatieven die betere ondersteuning voor mantelzorgers nastreven. De conceptnota maakt een correcte analyse. Mantelzorgers blijven onder de radar. Een grote groep blijft daardoor in de kou staan en mist ondersteuning.

4.2. Twee vragen bij de voorstellen

De conceptnota zet in op gegevensdeling om tegemoet te komen aan de vaststelling dat mantelzorgers onder de radar blijven. Zullen mantelzorgers beter geïdentificeerd kunnen worden aan de hand van de geregistreerde gegevens? Zijn er voldoende waarborgen dat de gegevensdeling tot concrete beleidsacties zal leiden?

Op zoek naar een antwoord op de eerste vraag zoomt Justine Rooze in op mantelzorgers die ouder zijn dan 65 jaar. In de Vlaamse sociale bescherming zijn er 73.933 geregistreerd. De schattingen van Statistiek Vlaanderen gaan ervan uit dat

38 procent van de 65-plussers mantelzorger is. Zo komt men aan een groter aantal, namelijk 533.136. Dat is een schatting, maar beide cijfers liggen uit elkaar. Er is een blinde vlek van mantelzorgers die niet worden geregistreerd. Dat is weinig verwonderlijk omdat de registratie als mantelzorger in de Vlaamse sociale bescherming een puur administratieve kwestie is. Er zijn geen sociale voordelen aan verbonden en er zijn daarom weinig incentives om die erkenning aan te vragen. De registratie gebeurt meestal in het verlengde van bijvoorbeeld het aanvragen van een zorgbudget door de persoon met een zorgbehoefte. Het gaat dan om intensieve zorgsituaties met een intense zorgnood. Mantelzorgers van personen met mildere zorgnoden of mensen die aan het begin van het zorgproces staan, worden niet geregistreerd. Dat is jammer want het is essentieel om de mantelzorgers te bereiken aan het begin van het zorgproces om te garanderen dat zij tijdens het hele proces op de nodige ondersteuning kunnen rekenen en daardoor overbelasting te vermijden.

Er ontbreken ook verschillende specifieke groepen van mantelzorgers in de registraties, bijvoorbeeld mantelzorgers van personen die in een woonzorgvoorziening wonen. Als een persoon 90 dagen opgenomen is in een woonzorgvoorziening, kan men niet meer rekenen op de erkenning als mantelzorger. Mantelzorgers van personen die lijden aan een snel evoluerende aandoening ziet men niet in de registraties.

De conceptnota schetste de piste om de mantelzorger te bereiken via de zorgbehoevende persoon. Justine Rooze merkt op dat men daar opnieuw het probleem heeft dat enkel personen met de meest zware zorgnoden geregistreerd worden. Bovendien wordt de mantelzorger die geregistreerd is vaak de voornaamste contactpersoon of de persoon die het meest digitaal vaardig is en niet per se de persoon die de voornaamste zorgtaken op zich neemt.

De conclusie van Justine Rooze bij de eerste vraag is dat er heel wat blinde vlekken zijn. Het is een risico dat wanneer men een databestand bezorgt aan het lokaal bestuur met daarin een overzicht van mantelzorg in de gemeente, al snel de illusie kan ontstaan dat het gaat om het standaard overzicht van de mantelzorgers in de gemeente, wat niet klopt. Het is dan aan het lokaal bestuur om gericht actie te ondernemen om die grote groep mantelzorgers in de gemeente te identificeren. Als een lokaal bestuur niet die kritische reflex heeft, zullen heel wat mantelzorgers in de kou blijven staan in het lokaal mantelzorgbeleid. Dat is ook in strijd met de brede blik op mantelzorg waar de Vlaamse Ouderenraad voor staat. De Vlaamse Ouderenraad gaat ervan uit dat elke vorm van mantelzorg de nodige erkenning, waardering en ondersteuning verdient, ook mantelzorg voor iemand die woont in een woonzorgvoorziening of die geen zorgbudget ontvangt.

Een bijkomend aandachtspunt noemt Justine Rooze de vraag hoe er kan worden verzekerd dat de databestanden waarover de gemeenten beschikken op elk moment accuraat zijn. Het is belangrijk dat daar zorgvuldig mee wordt omgegaan. Het is immers pijnlijk dat men op zijn rol als mantelzorger wordt aangesproken wanneer de persoon voor wie men zorgt al is overleden. In de conceptnota wordt aangehaald dat men misschien kan werken met geabstraheerde gegevens, bijvoorbeeld enkel de leeftijd van de mantelzorger doorspelen naar de lokale besturen. Dat is waardevolle informatie maar om mantelzorgers rechtstreeks te bereiken, biedt dat geen uitkomst.

Bij de tweede vraag wil Justine Rooze eerst het doel en de middelen uit elkaar halen. Voor de privacywetgeving is het belangrijk om duidelijk te bepalen voor welk doel een middel wordt ingezet. De indruk ontstaat dat de conceptnota deze twee zaken omdraait: het middel, de gegevensdeling, wordt naar voren geschoven terwijl het doel, een sterk lokaal mantelzorgbeleid, buiten beeld blijft. Dat is jammer want er is nood aan een gedeelde visie en strategie over de gemeentegrenzen heen. Dat betekent niet dat eigen accenten die inspelen op de lokale noden niet

welkom zijn. Inspelen op de lokale context is de meerwaarde van een lokaal mantelzorgbeleid. Vandaag is er versnippering en ongelijkheid. In veel gemeenten ontbreekt een doordacht en gecoördineerd geheel van initiatieven. Bij mantelzorgers brengt dat onbegrip teweeg omdat voor de ene mantelzorger bijvoorbeeld alleen een symbolische actie wordt georganiseerd op de dag van de mantelzorger, wat zeker waardevol is, terwijl in een andere gemeente een mantelzorger kan rekenen op een mantelzorgpremie, psychosociale begeleiding en een centraal aanspreekpunt. De Vlaamse Ouderenraad zou graag zien dat elke mantelzorger, ongeacht waar hij woont, op een volwaardige manier en op maat wordt ondersteund. De conclusie bij deze tweede vraag is dat er geen duidelijkheid is over het beleid dat vooropgesteld wordt.

4.3. Samengevat

Samengevat denkt Justine Rooze dat de kwaliteit van de databestanden waarnaar verwezen wordt, ontoereikend of op zijn minst onvoldoende accuraat en volledig zal zijn. Ook de geabstraheerde gegevens bieden weinig meerwaarde om mantelzorgers rechtstreeks te bereiken en de realisatie van een sterk lokaal mantelzorgbeleid blijft buiten beeld.

Een ander perspectief dat de Vlaamse Ouderenraad naar voren wil schuiven, is het benadrukken van de sleutelrol van eerstelijnsprofessionals om mantelzorgers te identificeren. Zij zijn ideaal geplaatst om mantelzorgers te identificeren, om te zien welke uitdagingen zich stellen in een zorgsituatie en om mantelzorgers toe te leiden naar gepaste ondersteuning. Justine Rooze benadrukt dat de voorwaarde is dat er een kwaliteitsvol lokaal aanbod is, anders zullen eerstelijnsprofessionals niet geneigd zijn om door te verwijzen.

Vlaanderen heeft hefboomen in handen om een sterk lokaal mantelzorgbeleid te stimuleren, zoals partnerschappen tussen lokale besturen en mantelzorgverenigingen waar veel expertise aanwezig is. Zij ondernemen vandaag al vele acties om de lokale aandacht voor mantelzorgers aan te zwengelen. Het ontbreekt hen vandaag echter aan capaciteit om die ondersteuning voor mantelzorgers overal ten volle te ontplooien.

Justine Rooze wijst verder op de eerstelijnszones, wat waardevolle netwerken zijn voor visievorming op de componenten van een sterk lokaal mantelzorgbeleid. In de eerstelijnszones komen het welzijnspectief en het zorgperspectief samen en zijn de mantelzorgverenigingen betrokken partij. Daar kan bijvoorbeeld worden ingezet op coaching en vorming voor eerstelijnsprofessionals om correct in te spelen op mantelzorgsituaties. Maar de omkadering van de eerstelijnszones is vandaag te beperkt om die rol maximaal te ontplooien.

Ook de Vlaamse Ouderenraad ziet kansen in het GBO. Dat kan een lokaal sterk aanspreekpunt vormen en vermijden dat een mantelzorger keer op keer zijn verhaal moet doen. Men kan vlot worden doorverwezen naar de juiste dienst. Het is een mooi concept maar vandaag wordt het in weinig gemeenten gefinaliseerd. Er is nog verdere ontwikkeling nodig.

Ten slotte denkt de Vlaamse Ouderenraad dat een structureel beleid voor Zorgzame Buurten waardevol kan zijn voor de ondersteuning van mantelzorgers. Zij kunnen aan de ene kant een partner zijn in een zorgzame buurt als personen die heel wat zorgtaken opnemen, en aan de andere kant moeten zij zich ondersteund weten in de zorgzame buurt. Dat gaat niet enkel over concrete zorgen, bijvoorbeeld de aanwezigheid van respijtzorg, maar ook over het ondersteunen van de participatiekansen van mantelzorgers. Vandaag zijn er heel wat mooie projecten rond Zorgzame Buurten, maar het blijft volgens de Vlaamse Ouderenraad nog onduidelijk hoe die voortgezet zullen worden. Justine Rooze pleit daarom voor een

stimulerend beleidskader dat na afloop van de projecten ervoor zal zorgen dat de projecten in de toekomst voortgezet kunnen worden en dat er nieuwe initiatieven zullen ontstaan.

5. Vragen van de leden

5.1. Vragen van Katrien Schryvers

Katrien Schryvers dankt de sprekers om te wijzen op het belang van mantelzorg en op de grote waarde die mantelzorgers hebben in de gemeenschap. Ze geeft toe dat de conceptnota relatief beperkt is, maar dat betekent niet dat alle andere punten in de mantelzorg niet belangrijk zijn. Ze heeft vorige regeerperiode al geijverd voor meer ondersteuning en erkenning voor mantelzorgers, en vooral voor het vinden van mantelzorgers. Ze zijn verspreid en beseffen vaak zelf niet, zeker als ze nog jong zijn, dat ze mantelzorger zijn. Men moet ze vinden om er beleid voor te kunnen voeren.

Lokale besturen zijn een essentiële partner in mantelzorgbeleid, maar hebben ook het probleem om de mantelzorgers te vinden. Sommige lokale besturen geven een premie om te weten wie mantelzorger is. Deze conceptnota legt de focus op het vinden van mantelzorgers. Het doel is mantelzorgers beter bereiken zodat het lokaal bestuur beter beleid kan voeren. Het is een conceptnota en geen uitgewerkte decretale regeling met waarborgen.

De sociale dienst van de gemeente Zoersel bereikt een tweehonderdtal mantelzorgers. Als Katrien Schryvers de Vlaamse sociale bescherming naar cijfers vraagt over Zoersel, gaat het over meer dan het dubbele aantal mensen. Men beschikt daar over veel informatie.

Als men één zaligmakende oplossing had om alle mantelzorgers te bereiken, dan had men die al lang gebruikt. Deze conceptnota heeft de bedoeling om een stapje vooruit te zetten in het besef dat, als men gegevens deelt van de Vlaamse sociale bescherming met de lokale besturen, er een goed kader moet zijn en er een oplossing moet zijn voor informed consent. Elke persoon die men meer kan vinden, kan men ook ondersteunen.

De sprekers zeggen dat de gegevens verspreid zijn over de Vlaamse sociale bescherming, de RVA, de mutualiteiten en de eerste lijn. De schrijvers van de conceptnota willen weten over welke gegevens Vlaanderen beschikt en of het delen van die gegevens een meerwaarde zou kunnen vormen voor het voeren van een gericht lokaal beleid in het ondersteunen van mensen met bepaalde noden en mantelzorgers. Er is een analogie gemaakt met het systeem dat recent door het agentschap Opgroeien is gemaakt waarvoor de lokale besturen vragende partij waren. De Vlaamse sociale bescherming en het VAPH hebben gegevens. De conceptnota heeft niet de ambitie of de pretentie om met een allesomvattende oplossing te komen, maar wil wel een stap in de goede richting zetten.

Hoe kan men omgaan met informed consent? Wie mensen aanschrijft, moet duidelijk maken wat de bedoeling is. Mensen hebben het recht om hierop (niet) in te gaan. Hoe zien de sprekers dat?

5.2. Vragen van Koen Daniëls

Koen Daniëls dankt de sprekers voor hun inzichten en pleidooien. Hij is zelf mantelzorger en krijgt de indruk dat men probeert om het informele, wat een specifieke dynamiek heeft, te formaliseren. Hij vraagt hoe ver men wil gaan, en of de mantelzorger wil dat het informele wordt geformaliseerd.

Hij geeft het voorbeeld van acht mensen, meerderjarigen en minderjarigen, die rond een persoon hangen in alle mogelijke gradaties en varianten. Als men die mensen in een databank opneemt en hun een mail stuurt, is dat bericht voor de ene van toepassing en voor de andere niet. Wie is eigenlijk mantelzorger en in welk statuut? Tot welke categorieën zou men moeten komen en wie bepaalt die?

Men kan het omdraaien en bekijken vanuit de mensen die zoekende zijn. Hoe kan men ervoor zorgen dat mensen met dementie kunnen worden gedetecteerd? Waar kunnen mantelzorgers met deze vragen terecht? Hoe kan men mensen die informatie willen, rechtstreeks bereiken? Men doet een aanbod en mensen gaan er (niet) op in. Dat is vanuit een andere sensibiliserende richting werken. Men haalt ze niet uit databanken maar doet het omgekeerde.

Jonge mantelzorgers vormen een speciale categorie waarvoor de GDPR nog strenger is. Hoe kan men jongere mantelzorgers bereiken zonder via de ouders of de voogd te moeten gaan?

Is het de gemeente waar de verzorgde persoon verblijft die de mantelzorger benadert of de gemeente waar de mantelzorger woont? Wie krijgt de premie als er meerdere mantelzorgers zijn? Volgens Koen Daniëls vragen mantelzorgers vooral ondersteuning bij administratie, tijdens een vakantie en bij ethisch-emotionele kwesties. Ze vragen niet zozeer een premie. Is een lokaal bestuur de meest aangewezen organisatie om deze vragen te beantwoorden?

In maart 2023 heeft de Vlaamse Ouderenraad op zijn website gezegd dat de ouderenzorg hertekend moet worden. Voor wat met informele zorg kan worden opgelost, hoeft geen formele zorg te worden opgezet. Is de koppeling van gegevens een oplossing? Voor Koen Daniëls is het mooie van het informele ook het sterke. Hij is bevreesd dat als men het formaliseert, dat voor een deel wegvalt. Jongeren ontwikkelen bijvoorbeeld competenties in het jeugdwerk. Op een bepaald moment is men begonnen met die te formaliseren en konden jongeren een attest behalen. Men kreeg zo jongeren die kwamen voor het attest en niet voor de intrinsieke motivatie van het informele. Is het informele formaliseren een goed idee of moet men het anders doen?

5.3. Vragen van Hannes Anaf

Hannes Anaf dankt de sprekers voor hun presentatie. Hij begrijpt het probleem om te definiëren wie mantelzorger is en in welke mate iemand mantelzorg verleent. Wie enkel de scope van de Vlaamse sociale bescherming en het VAPH neemt, sluit veel mensen uit. Hoe kan men het wel doen? Het is een goed idee om alvast een deel van de mensen op de kaart te krijgen.

Het is een eerder beperkte conceptnota. Er wordt vooral bekeken hoe men gegevens kan delen met de lokale besturen. Een aantal welzijnsorganisaties vonden het Vlaamse mantelzorgplan 2022-2024 nogal licht. De spreker vraagt wat Vlaanderen meer kan doen om mantelzorgers te ondersteunen en een sterker beleid te voeren.

5.4. Vragen van Ann De Martelaer

Ann De Martelaer heeft veel zinvolle voorstellen gehoord. De conceptnota focust op het delen van informatie. Voor de indieners is het vooral een middel om iets te bereiken, want het doel is groter. Het moet een gecoördineerd en doordacht geheel van initiatieven worden die lokaal worden ondernomen. Ann De Martelaer vraagt aan de VVSG of het voor de gemeenten geen formele opdracht moet worden met bijkomende financiering. Nu voert niet elke gemeente een mantelzorgbeleid.

Ann De Martelaer is drie jaar intensief mantelzorger geweest. Ze vindt het discriminerend dat men de zorgpremie bijna automatisch krijgt als men in een

woonzorgcentrum woont, maar niet als men thuis blijft wonen met hoge zorg-noden. Veel gemeenten hebben geen mantelzorgbeleid. Zelfs als ze weten wie de mantelzorgers zijn, ondersteunen ze niet altijd mantelzorginitiatieven. Hoe kan men gemeenten de opdracht geven om een mantelzorgbeleid te voeren? Kan de overheid hiervoor financiële ondersteuning geven?

Personen met een handicap kunnen met hun zorgbudget mantelzorgers betalen. Als ouderen ook een zorgbudget zouden hebben, zouden ze ook mantelzorgers kunnen betalen. Wat denkt men van dat idee?

Samana is gelinkt aan een mutualiteit. Hoe kunnen mutualiteiten mantelzorgers beter ondersteunen?

5.5. Vragen van Immanuel De Reuse

Het belang van mantelzorg is niet te onderschatten, zegt *Immanuel De Reuse*. Het gaat over een zorgwisselwerking tussen alle generaties en alle mensen in de maatschappij. Er is een studie van hogeschool VIVES over studenten die mantelzorger zijn en die men alle kansen wil geven om te slagen in het leven.

Verschillende sprekers zien blinde vlekken in de conceptnota. Voor Immanuel De Reuse heeft de conceptnota een verdienste: het is een bouwsteen om verder te gaan.

Hij is het eens met Koen Daniëls dat niet alles te vatten is in één statuut of pasvorm. Hoe ziet men het formele tegenover het informele? Het informele circuit heeft ook bestaansrecht. Er is vaak een probleem wanneer engagement een verplichting wordt. Dit evenwicht moet worden bewaakt.

Het lokale mantelzorgbeleid is een belangrijke laag. Het lokale niveau kent de mensen en het lokale aanbod het best. 75 procent van de gemeenten geeft een mantelzorgpremie. Soms schiet de informatieverstrekking tekort. Is het een idee om binnen de regiovorming meer op mantelzorg in te zetten om de lokale besturen te stimuleren om een mantelzorgbeleid uit te rollen? Hoe gebeurt de afstemming met de jongeren? Zijn er knelpunten? Hoe worden die aangepakt?

6. Antwoorden van Naomi De Bruyne

Naomi De Bruyne zegt dat gegevensdeling een stap in de goede richting is voor minder administratie, eenvoudiger toekenning van rechten enzovoort. De gegevens moeten evenwel zo goed en volledig mogelijk zijn. Hier is een taak voor onder andere de ziekenfondsen en de lokale besturen weggelegd. De gegevensdeling moet in verschillende richtingen gaan. Vlaanderen moet niet enkel delen met de lokale besturen. De lokale besturen moeten ook delen met Vlaanderen.

Bij het geven van toestemming moet er grote gelaagdheid zijn. Mensen zijn niet altijd voorstander van het delen van gegevens of weten niet dat hun gegevens worden doorgegeven. Men kan best laagdrempelig informeren op het moment dat men de keten in gang zet, bijvoorbeeld voor een zorgbudget.

Mantelzorg zit in de informele sfeer en mag niet te veel worden geformaliseerd. Men hoeft niet te streven naar betaalde mantelzorg. Wat wel moet worden geformaliseerd, is de ondersteuning die eraan wordt gekoppeld. Die ondersteuning moet op maat zijn. Het lokale niveau kan een grote rol spelen om voor gelaagdheid en steun op maat te zorgen.

Een belangrijke vindplaats voor jonge mantelzorgers is het onderwijs. Ook het Vlaams mantelzorgplan 2022-2024 zet op het onderwijs in om vanuit de school

een beleid te voeren dat ook de ouders ten goede komt. Het onderwijs is overbevraagd. Er worden veel taken toegewezen aan scholen en leerkrachten. Toch vindt Naomi De Bruyne het een onderdeel van het normale leven op school om te informeren naar de mantelzorger en zijn problemen. De vraag hoe men mantelzorg definieert, is een belangrijke vraag. Het Steunpunt Mantelzorg hanteert een ruime definitie van mantelzorg.

7. Antwoorden van de VVSG

De conceptnota is één bouwsteen om meer zicht te krijgen op het vinden van mantelzorgers, zegt *Tine De Vriendt*. Of er ooit één databank en één mantelzorgstatuut komt, is niet de vraag. De vraag is welke ondersteuning de mantelzorger nodig heeft, en of hij ondersteuning nodig heeft.

Het definiëren van de mantelzorger an sich is niet belangrijk, maar het is wel belangrijk om te weten of er ondersteuning nodig is, en zo ja om gepaste ondersteuning op maat te bieden. Hoe kan het bestaande aanbod bij iedereen terechtkomen? Mensen in de databank van de Vlaamse sociale bescherming zijn meestal al redelijk zorgbehoevend en de kans dat hun mantelzorger ondersteuning nodig heeft, is reëel.

Vlaanderen kan gemeenten beter ondersteunen, maar dan liefst in een algemeen beleid. Het zou bijvoorbeeld Zorgzame Buurten meer structurele financiering kunnen geven in plaats van één projectsubsidie met afgelijnde criteria.

De Vlaamse Raad WVG heeft advies verleend over het Vlaams mantelzorgplan 2022-2024: veel goede bedoelingen en mooie acties, maar geen tijdlijn en geen budget.

Het niveau van de referentieregio's is te hoog voor een mantelzorgbeleid. De eerstelijnszones gaan momenteel na hoe de wisselwerking en de afstemming met het lokale sociale beleid kan worden versterkt. De zorgraden kunnen inspiratie geven aan de lokale socialebeleidsplannen. Het beleidsplan van de zorgraden zal ook worden afgestemd op de beleidsplannen van de lokale besturen. De beleidsplannen van de zorgraden moeten geïnspireerd zijn en rekening houden met de lokale accenten in de meerjarenplannen.

Om de vraag te beantwoorden welke ondersteuning er nog kan worden gegeven naast een mantelzorgpremie, moet worden gekeken naar de noden die er zijn: psycho-educatie, informatie over dementie enzovoort.

Volgens *Sam Vanhuynegem* is het belangrijk om te weten wie de mantelzorgers zijn die in geval van nood formele zorg nodig hebben. Men mag het belang van het werk van de mantelzorgers niet onderschatten.

8. Antwoorden van Johan Tourné

Johan Tourné sluit aan bij de vaststelling dat deze conceptnota en het delen van gegevens één bouwsteen is om het beleid verder uit te bouwen.

Mantelzorg is een en-enverhaal. Er zijn veel initiatieven en actoren nodig die elk een bijdrage moeten leveren. Niet alleen mutualiteiten maar ook thuiszorgdiensten zien mantelzorgers aan het werk. Het is belangrijk om te blijven zoeken hoeveel actoren men in gang kan zetten om hun steentje bij te dragen in de ondersteuning van de mantelzorger. Scholen zijn al genoemd maar ook jeugdorganisaties kunnen worden gemobiliseerd.

Voor Johan Tourné blijft mantelzorg informele zorg, maar op maat. De noden van een mantelzorger kunnen veranderen. Veel spelers zullen de krachten moeten

bundelen en het lokale beleid kan spelverdeler zijn. Een database zou ook lokaal moeten worden gevoed.

Het Vlaams mantelzorgplan 2022-2024 heeft potentieel maar er is budget nodig. Europa heeft 1 miljoen euro ter beschikking gesteld. Johan Tourné pleit voor een duurzaam beleid voor zowel Zorgzame Buurten als voor de uitwerking van het Vlaams mantelzorgplan 2022-2024.

9. Antwoorden van Justine Rooze

Justine Rooze stelt vast dat het thema leeft. Ze is het ermee eens dat heel wat mantelzorgers onder de radar blijven en dat men op zoek moet naar hoe men ze beter kan detecteren. Maar als men gevoelige informatie, beschikbaar in de Vlaamse sociale bescherming, wil ontsluiten, dan moet er ook een kwaliteitsvol aanbod tegenover staan. Dat is nog lang niet zo in elke gemeente. Het middel is dan te invasief omdat het doel nog niet is bereikt.

Justine Rooze benadrukt dat een en ander met het oog op informed consent goed moet worden gecommuniceerd met de mantelzorger. Ze wijst opnieuw op het belang van een persoonlijk gesprek en persoonlijke aanspreekpunten.

De Vlaamse Ouderenraad organiseert denkmomenten waarop ouderen zelf aangeven welke verwachtingen ze hebben over toekomstige ouderenzorg en hoe ze hun leven willen blijven invullen. Informele zorg zoals de mantelzorg en formele zorg door professionals hebben elk een eigen finaliteit. Dat wordt ook zo gepercipieerd door ouderen. Ouderen rekenen voor andere zaken op hun mantelzorger dan op een professional. Het ene kan het andere nooit vervangen. Later zullen aanbevelingen volgen, onder meer over hoe ondersteuning voor mantelzorgers kan worden geformaliseerd, en daarom niet over hoe mantelzorg kan worden geformaliseerd.

De Vlaamse Ouderenraad heeft een advies geformuleerd over het Vlaams mantelzorgplan 2022-2024. De focus met strategische en operationele doelstellingen zit goed en er zijn veel stakeholders gehoord, maar het plan is soms weinig concreet. Ook het budgettaire kader ontbreekt waardoor vragen rijzen over de haalbaarheid. Sommige doelgroepen worden ook minder aangesproken door het plan, bijvoorbeeld de oudste mantelzorgers die specifieke ondersteuningsnoden hebben en vaak in een kwetsbare situatie zitten.

Justine Rooze meent dat het niet de vraag van mantelzorgers is om te worden betaald. Ze zoeken voornamelijk erkenning en waardering. Via het zorgticket dat zal worden toegekend aan een persoon met een zorgbehoefte, kan ook worden bekeken hoe ondersteuning voor mantelzorgers toegankelijk kan worden gemaakt.

In de mantelzorgverenigingen is veel expertise voorhanden. Ze kunnen het lokaal mantelzorgbeleid stimuleren en aanzwengelen als ze de capaciteit hebben.

10. Replieken

Elke Sleurs, zelf mantelzorger, vindt mantelzorg een en-enverhaal. Mantelzorg evolueert en gebeurt op maat. De vraag is hoe het beleid hierop kan inspelen. Als de organisaties elke burger in Vlaanderen oproepen een beetje mantelzorger te zijn, kan het formele mantelzorgcircuit worden verlicht.

Katrien Schryvers wijst erop dat het hoegenaamd niet de bedoeling is om het mantelzorgbeleid te formaliseren of enkel maar formeel te laten verlopen. Mantelzorg gebeurt op veel manieren door veel verschillende mensen. Mantelzorg evolueert: veel mensen beginnen zonder de reflectie dat ze mantelzorger zijn.

Er moet worden gesensibiliseerd maar de vraag is of dat voldoende is. Hoe kan men de categorie die er ondanks sensibilisering dreigt uit te vallen, toch bereiken?

Wie gegevens heeft, kan mensen vragen om zich als opstap te registreren zonder hun onmiddellijk een aanbod te doen. Dat is minder bedreigend. De conceptnota is opgesteld naar analogie van wat het agentschap Opgroeien doet. Dat agentschap spreekt gezinnen aan waarvan de kinderen in kansarmoede dreigen op te groeien. Dat kan ook bedreigend overkomen maar toch vindt het agentschap dat belangrijk genoeg om de OCMW's een tool in handen te geven om proactiever te werken.

De vraag blijft of het doel het middel heiligt. Katrien Schryvers hoopt dat steden en gemeenten vaker een mantelzorgbeleid zullen voeren. Als 75 procent van de gemeenten een mantelzorgpremie heeft en op die manier meer mensen bereikt, is dat al een grote stap vooruit.

In de bevraging en knelpuntennota staat dat 37 procent van de mensen ondersteuning vragen bij het zorgbudget en de gemeentelijke mantelzorgpremie, zegt *Koen Daniëls*. Op de website staan drie zorgbudgetten: voor zwaar zorgbehoevenden, voor ouderen met een zorgnood en voor mensen met een handicap. Veel mensen weten niet welk zorgbudget ze moeten aanvragen, maar is dat het soort ondersteuning dat men mantelzorgers moet bieden? Kan dat niet op een andere manier worden opgelost omdat deze mensen wel zijn opgenomen in een database?

Samana heeft een mantelzorglijn waar veel mensen vragen stellen over de gemeentelijke mantelzorgpremie. Achter dergelijke vraag zit vaak een lang verhaal over meer dan die premie, zegt *Johan Tourné*.

Naomi De Bruyne onderschrijft wat Johan Tourné zegt. De eerste bekommernis van de mantelzorger is de mantelzorg goed regelen. Pas in tweede instantie denkt een mantelzorger na over wat dat voor hemzelf betekent. Zeker in de beginfase zoeken weinig mantelzorgers ondersteuning voor zichzelf. In die zin zijn statistieken vervormd omdat achter elke telefoon ook emotionele ondersteuning zit.

Het Steunpunt Mantelzorg gelooft in gedeelde netwerken en in zoveel mogelijk mensen betrekken bij de zorg. Sensibiliseren is niet voldoende. Men moet met veel overtuigingskracht mensen toeleiden naar het aanbod.

Tine De Vriendt wijst erop dat het lokale gezinsbeleid gegevens niet zomaar deelt met de lokale besturen. Op basis van een individuele overeenkomst met bijvoorbeeld het OCMW wordt nagegaan wat men met die gegevens zal doen.

Mantelzorgpremies zijn waardevol en worden vaak gebruikt als incentive om zich aan te melden als mantelzorger, zegt *Justine Rooze*. Een mantelzorgpremie maakt evenwel geen mantelzorgbeleid. Het moet gaan om een geïntegreerd geheel van acties. Ze betwijfelt of een betere financiële ondersteuning van mantelzorgers moet worden toevertrouwd aan het lokale beleid.

Uit onderzoek van VIVEL is gebleken dat er meer nood is aan emotionele ondersteuning, advisering en coaching dan aan een financiële premie. Ook lokale besturen willen hier meer op inzetten, besluit *Sam Vanhuynegem*.

Stefaan SINTOBIN,
voorzitter

Ann DE MARTELAER,
verslaggever

Gebruikte afkortingen

GBO	geïntegreerd breed onthaal
GDPR	General Data Protection Regulation
HOGENT	Hogeschool Gent
LOP	lokaal overlegplatform
OVSG	Onderwijsvereniging van Steden en Gemeenten
RVA	Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening
VAPH	Vlaams Agentschap voor Personen met een Handicap
VIVEL	Vlaams Instituut voor de Eerste Lijn
VVSG	Vereniging van Vlaamse Steden en Gemeenten
WVG	Welzijn, Volksgezondheid en Gezin (beleidsdomein van de Vlaamse overheid)